

บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด
AIMPHAN PRESS CO., LTD.

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน
ประวัติศาสตร์ไทย ๖
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ได้ผ่านการตรวจสอบจากสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาให้ความเห็นชอบเรียบร้อยแล้ว

ผู้เรียบเรียง

ผศ.เชาวลี	จงประเสริฐ	กศ.บ. (สังคมศึกษา), M.Sc. (Teaching Histories)
นางสาวศิริพร	กรอบทอง	อ.ม. (ประวัติศาสตร์)

ผู้ตรวจ

ดร.ประกอบ	สารวรรณ	ศศ.ม. (พัฒนาสังคม), กศ.ด. (การบริหารการศึกษา)
นางศจีพร	สมบุญทรัพย์	กศ.บ. (ประวัติศาสตร์), ศษ.ม. (สิ่งแวดล้อมศึกษา)
นายมนตรี	ธีรธรรมพิพัฒน์	อ.ม. (จริยศาสตร์ศึกษา)

บรรณาธิการ

ดร.ประสิทธิ์	เอื้อตระกูลวิทย์	ศศ.ม. (โบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์) Ph.D. (โบราณคดี)
นางสาวสุชาดา	วราหพันธ์	กศ.บ. (สังคมศึกษา) ค.ม. (พื้นฐานการศึกษา)

ปีที่พิมพ์ ๒๕๕๔ พิมพ์ครั้งที่ ๑

ISBN 978-616-07-0082-0

จัดจำหน่ายโดย บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

➤ ฝ่ายการตลาด, ฝ่ายการเงินและบัญชี, ฝ่ายผลิตและจัดส่ง :

๖๙/๑๐๙ หมู่ ๑ ซ.พระแม่การุณย์ ต.บ้านใหม่ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี ๑๑๑๒๐
โทร. ๐-๒๕๕๔-๕๕๕๕, ๐-๒๕๕๔-๕๕๕๓, ๐-๒๕๖๑-๕๕๕๐-๒ โทรสาร ๐-๒๕๖๑-๕๕๕๓

➤ ฝ่ายวิชาการ :

๘๗/๑๒๒ ถ.เทศบาลสงเคราะห์ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
โทร. ๐-๒๕๕๔-๕๕๑๘-๒๐, ๐-๒๕๕๓-๘๑๖๘-๙ โทรสาร ๐-๒๕๕๐-๒๕๒๓

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์เป็นของบริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

คำนำ

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ไทย ๖ เล่มนี้ ได้เรียบเรียงขึ้นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โดยยึดมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระที่ ๔ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น ๔ หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย การศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ อาณาจักรรัตนโกสินทร์ บุคคลสำคัญ และภูมิปัญญาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ประเทศไทยกับเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ไทย ๖ เล่มนี้ จะอำนวยประโยชน์ต่อผู้สอนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร

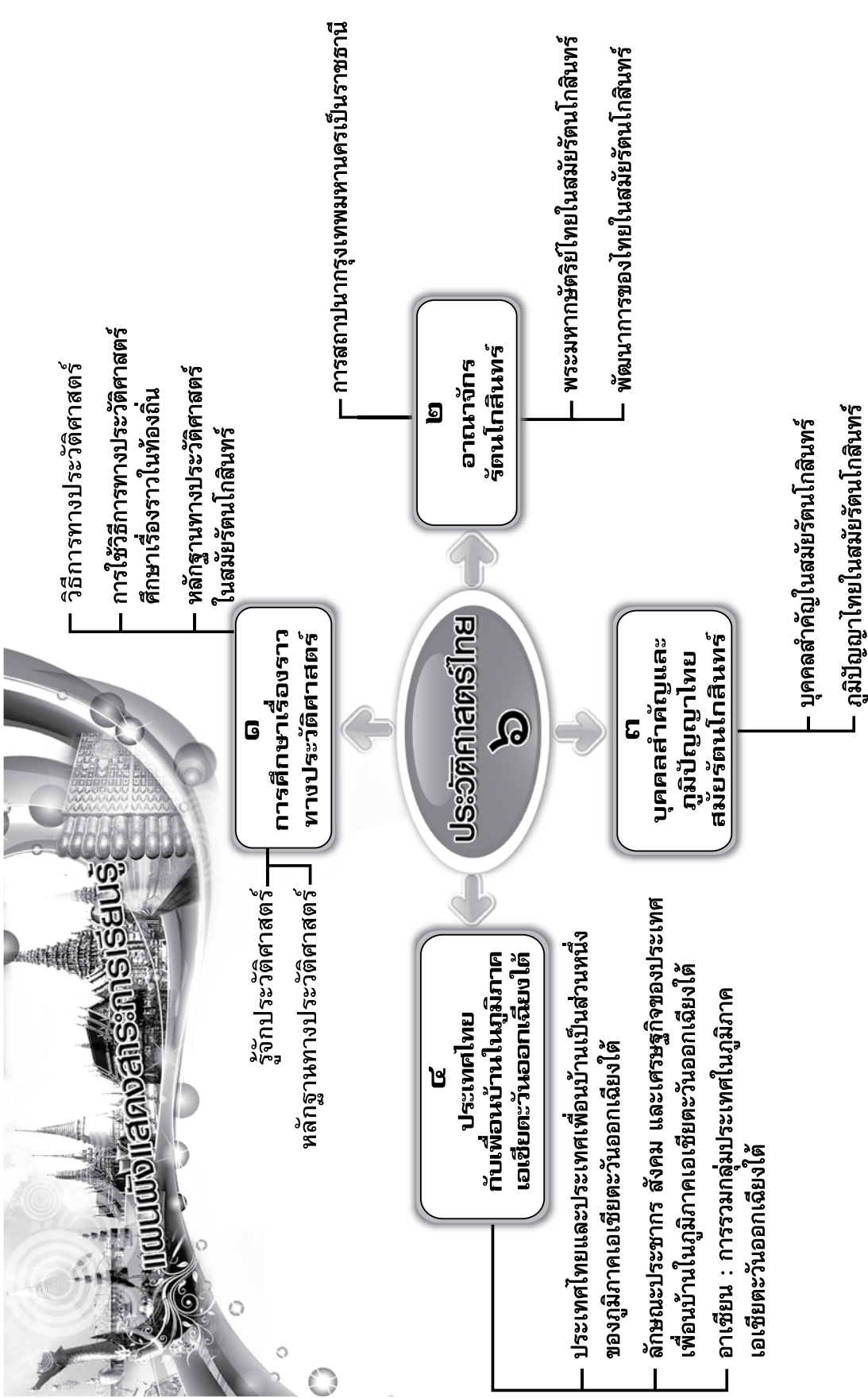

ฝ่ายวิชาการ บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

ธันวาคม ๒๕๕๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑	การศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์	๒
	รู้จักประวัติศาสตร์	๑
	หลักฐานทางประวัติศาสตร์	๑๐
	วิธีการทางประวัติศาสตร์	๑๓
	การใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่น	๑๔
	หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสมัยรัตนโกสินทร์	๑๘
	ลองทำดู...หนูทำได้	๒๒
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒	อาณาจักรรัตนโกสินทร์	๒๓
	การสถาปนากรุงเทพมหานครเป็นราชธานี	๒๕
	พระมหากษัตริย์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์	๒๗
	พัฒนาการของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์	๓๐
	ลองทำดู...หนูทำได้	๕๑
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓	บุคคลสำคัญและภูมิปัญญาไทย	๕๒
	สมัยรัตนโกสินทร์	
	บุคคลสำคัญในสมัยรัตนโกสินทร์	๕๔
	ภูมิปัญญาไทยในสมัยรัตนโกสินทร์	๖๐
	ลองทำดู...หนูทำได้	๖๘
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔	ประเทศไทยกับเพื่อนบ้านในภูมิภาค	
	เอเชียตะวันออกเฉียงใต้	๖๙
	ประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านเป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	๗๑
	ลักษณะประชากร สังคม และเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้าน	
	ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	๗๖
	อาเซียน : การรวมกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	๘๔
	ลองทำดู...หนูทำได้	๘๗
บรรณานุกรม		๘๙

บทเรียนนี้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

ตัวชี้วัด : สิ่งที่นักเรียนพึงรู้และปฏิบัติได้

๑. อธิบายความสำคัญของวิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อย่างง่าย
๒. นำเสนอข้อมูลจากหลักฐานที่หลากหลายในการทำความเข้าใจเรื่องราวสำคัญในอดีต

กิจกรรมฝึกทักษะที่ควรเพิ่มให้นักเรียน

๑. ทำแผนผังความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของประวัติศาสตร์ได้
๒. สร้างแผนภูมิจำแนกหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตามเกณฑ์ต่างๆ ได้
๓. สรุปคุณค่าของการเรียนประวัติศาสตร์ตามความคิดเห็นของตนเองได้
๔. จำแนกหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ถูกต้อง
๕. ศึกษาวิเคราะห์ตัวอย่างหลักฐานขั้นต้นได้
๖. ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์สืบค้นความเป็นมาของชื่อสถานที่ในท้องถิ่น
๗. รู้จักหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่บอกเล่าความเป็นมาของประเทศไทย
๘. เรียงลำดับเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับความเป็นมาของประเทศไทยด้วยเส้นเวลาได้

แนวคิด

ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องราวของสังคมมนุษย์ที่เกิดขึ้นมานานแล้ว ประวัติศาสตร์จึงเกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์ ช่วงเวลา หลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือร่องรอยการกระทำของมนุษย์และวิธีการสืบค้นเรื่องราวของสังคมมนุษย์ที่เรียกว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์

การสืบค้นเรื่องราวอย่างเป็นระบบ หรือวิธีการทางประวัติศาสตร์จะทำให้เราได้รับความจริงจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ประกอบด้วยการตั้งหัวข้อเรื่อง การสำรวจแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การรวบรวมข้อมูลจากหลักฐานที่หลากหลาย การวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล และการนำเสนอความรู้ใหม่ที่ค้นพบได้อย่างน่าสนใจ

การเรียนรู้เรื่องราวในประวัติศาสตร์จะทำให้นักเรียนรู้จักสังคมและประเทศชาติของตนเองดีขึ้น ซึ่งจะสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทย วัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาไทย

สาระการเรียนรู้

๑. รู้จักประวัติศาสตร์
๒. หลักฐานทางประวัติศาสตร์
๓. วิธีการทางประวัติศาสตร์
๔. การใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่น
๕. หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสมัยรัตนโกสินทร์

อ่านบทเรียนนี้แล้วนักเรียนจะมีความสามารถ

๑. อธิบายองค์ประกอบของประวัติศาสตร์ได้
๒. บอกประโยชน์ของประวัติศาสตร์ได้
๓. บอกความหมายและความสำคัญของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้
๔. อธิบายขั้นตอนของวิธีการทางประวัติศาสตร์ได้
๕. ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์สืบค้นเรื่องราวในท้องถิ่นของตนเองได้

การศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์

รู้จักประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์ หมายถึง การศึกษาเรื่องราวหรือเหตุการณ์สำคัญของสังคมมนุษย์ในอดีต ประวัติศาสตร์จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้คนในสังคม แต่ผู้คนในสังคมมีเป็นจำนวนมาก ช่วงเวลาที่ยาวนานในอดีตย่อมมีเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นอย่างมากมายไม่สามารถที่จะเรียนรู้ได้ทั้งหมด ประวัติศาสตร์จึงศึกษาเฉพาะเหตุการณ์ที่มีความสำคัญหรือเหตุการณ์ที่มีผลกระทบต่อสังคมหรือผู้คนจำนวนมากเท่านั้น

เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ไทย

เหตุการณ์สำคัญที่ถือว่าเป็นประวัติศาสตร์ เช่น การตั้งถิ่นฐานของชุมชน การก่อกำเนิด และการล่มสลายของเมือง แคว้นแคว้น หรืออาณาจักร สงครามระหว่างรัฐต่างๆ ความเจริญหรือพัฒนาการของรัฐทางด้านการปกครอง สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และภูมิปัญญาของสังคม รวมทั้งเรื่องของบุคคลที่มีส่วนปกป้องเอกราชของชาติ บุคคลที่มีส่วนเสริมสร้างวัฒนธรรมหรือความเจริญด้านต่างๆ รวมทั้งบุคคลที่มีส่วนพัฒนาชาติบ้านเมือง

ศิลปกรรมในสมัยสุโขทัย

ศิลปกรรมในสมัยอยุธยา

ศิลปกรรมในสมัยธนบุรี

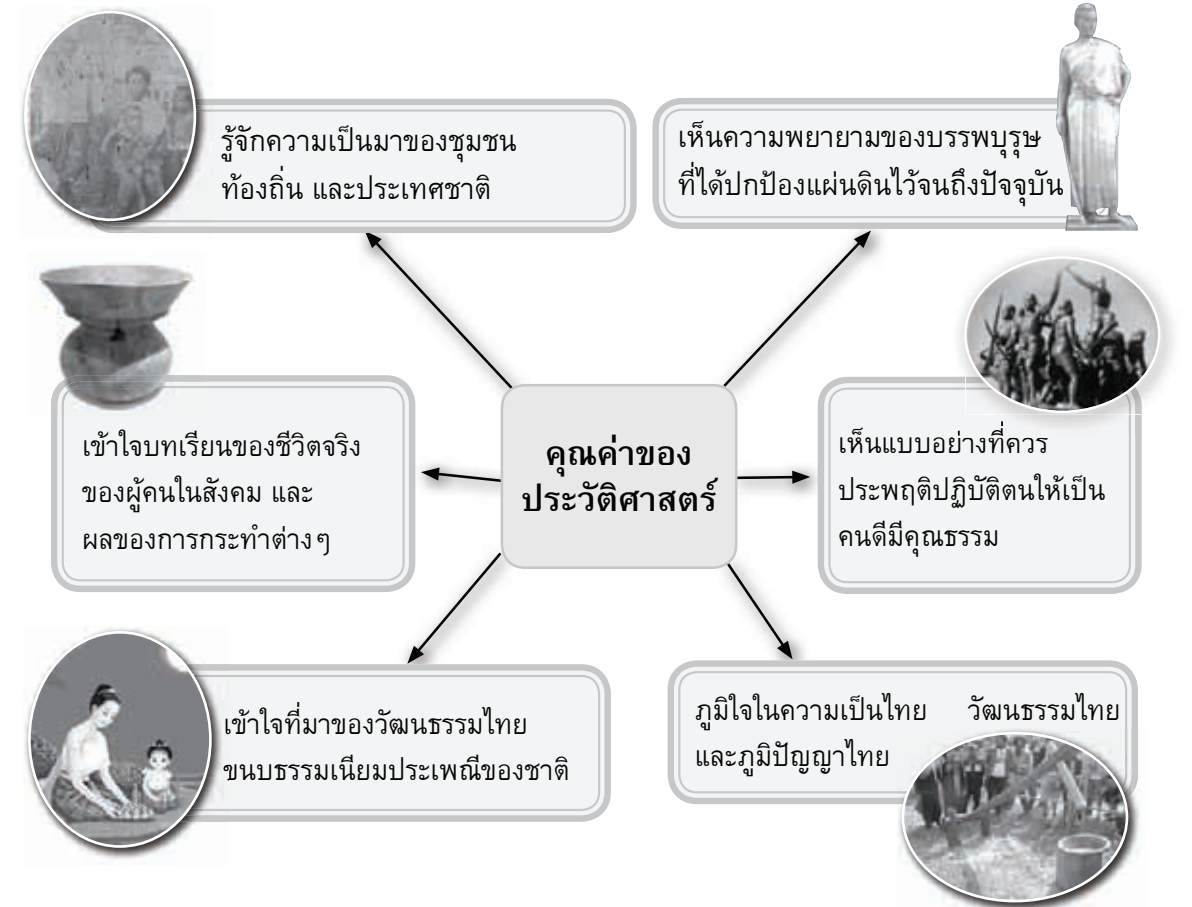
ศิลปกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์

ประวัติศาสตร์ไทยจึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของชาติไทย การสถาปนาและพัฒนาการของอาณาจักรไทยในช่วงเวลาต่างๆ เช่น อาณาจักรสุโขทัย อโยธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ และเรื่องราวของบรรพบุรุษไทย ที่ได้ปกป้องสร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชาติไทย และรักษาแผ่นดินไทยนี้ไว้ให้พวกเราได้อยู่อาศัยสืบมาถึงปัจจุบัน

เรื่องราวในประวัติศาสตร์จึงเปรียบเสมือนบทเรียนของสังคมมนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงในอดีต มีทั้งสิ่งดีที่ควรยกย่อง และสิ่งชั่วร้ายที่ควรป้องกัน มีทั้งเรื่องราวของความเจริญและเสื่อม เรื่องของความสามัคคีและความแตกแยก ประวัติศาสตร์จึงมีคุณค่าที่นักเรียนควรได้เรียนรู้และจดจำไว้เป็นสิ่งเตือนใจ เพื่อให้เราทำสิ่งที่ดีงาม ปกป้องชาติและแผ่นดินไทย วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ดีงามของไทยสืบไป

เนื่องจากประวัติศาสตร์เป็นเรื่องของสังคมมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับกาลเวลาที่ผ่านมาแล้ว ซึ่งเราเรียกว่า “อดีตของสังคมมนุษย์” แต่ช่วงเวลาที่มนุษย์เกิดขึ้นในโลกนี้ย้อนหลังไปได้ยาวนานมาก อาจเป็นเวลาถึงเมื่อล้านๆ ปีมาแล้ว ซึ่งมนุษย์โบราณในยุคแรกๆ นั้นยังไม่มี ความเจริญ ดำเนินชีวิตตามธรรมชาติเช่นเดียวกับสัตว์ป่า

ต่อมามนุษย์ได้ปรับปรุงการดำเนินชีวิตของตนเอง เริ่มด้วยการรู้จักใช้ธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตมากขึ้น เช่น รู้จักเก็บหินกรวดจากแม่น้ำมาแกะทาสีให้มีความแหลมคมใช้เป็นอาวุธ นำใบไม้และหนังสัตว์มาเป็นเครื่องนุ่งห่มอาศัยอยู่ตามถ้ำและเพิงผาเพื่อป้องกันตนเองจากศัตรูและภัยธรรมชาติ มนุษย์ในยุคแรกๆ ยังไม่สามารถคิดค้นตัวอักษรมาเขียนบอกเล่าเรื่องราวของตนเองและสังคมได้ แต่บางชุมชนก็เจริญมากขึ้นรู้จักเขียนภาพเล่าเรื่องต่างๆ การศึกษาเรื่องราวของมนุษย์สมัยโบราณจึงต้องอาศัยร่องรอยที่แสดงความเป็นอยู่ของสังคมมนุษย์ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ร่องรอยในถ้ำ กระดูก รูปภาพตามผนังถ้ำ เป็นต้น

โครงกระดูก และจิตรกรรมฝาผนังของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์

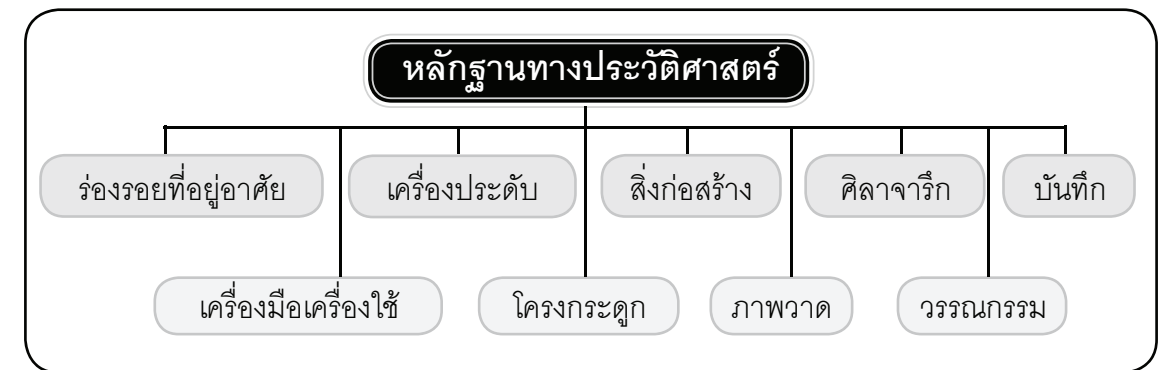
เมื่อมนุษย์มีความเจริญขึ้น รู้จักประดิษฐ์ตัวอักษรมาใช้เขียนบอกเล่าเรื่องราวบนวัสดุต่างๆ เช่น เขียนลงบนแผ่นดินเหนียวตากแห้ง เขียนลงบนกระดองเต่า สลักบนแผ่นหินเรียกว่า ศิลจารึก การประดิษฐ์ตัวหนังสือได้ทำให้การติดต่อสื่อสารกันในสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว ความรู้ต่างๆ ก็ถ่ายทอดได้ดียิ่งขึ้น สังคมมนุษย์

จึงเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่างๆ การศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ที่เจริญขึ้นแล้วนั้น จึงได้อาศัยทั้งเอกสารหรือหลักฐานที่เป็นตัวหนังสือ และสิ่งของที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น ร่องรอยที่ใช้ศึกษาสังคมมนุษย์ในอดีตนี้ เราเรียกว่า **“หลักฐานทางประวัติศาสตร์”** ดังนั้นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสังคมมนุษย์ที่สามารถใช้ตัวหนังสือได้จึงมีอยู่มากมาย

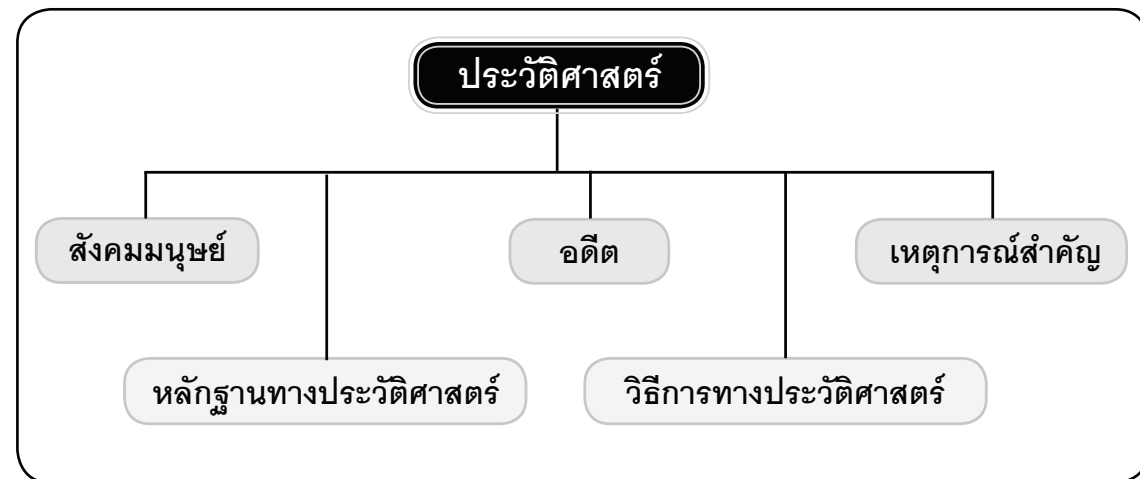
ศิลจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

หลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือร่องรอยของมนุษย์ที่มีอยู่มากมายเหล่านี้ บางอย่างเป็นสิ่งที่เชื่อถือได้ แต่บางอย่างเป็นสิ่งที่ไม่น่าเชื่อถือ เพราะอาจสร้างขึ้นโดยมีเจตนาแอบแฝงหรือสร้างขึ้นเพราะความเข้าใจผิด หรือเพราะความรู้ไม่จริง นักประวัติศาสตร์จึงคิดค้นวิธีการสืบค้นเรื่องราวในอดีตที่ผ่านมาแล้วจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ความจริงในอดีตที่ถูกต้อง วิธีการสืบค้นอดีตในสังคมมนุษย์นี้เราเรียกว่า **วิธีการทางประวัติศาสตร์**

กล่าวโดยสรุป ประวัติศาสตร์จึงเป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและความคิดความเชื่อในสังคมมนุษย์ เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในอดีตหรือเวลาที่ผ่านมาแล้ว โดยใช้ร่องรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์และวิธีการสืบค้นอย่างเป็นระบบหรือวิธีการทางประวัติศาสตร์

หลักฐานทางประวัติศาสตร์

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ หมายถึง ร่องรอยของมนุษย์ที่เราใช้เป็นเครื่องมือในการสืบค้นข้อเท็จจริงในอดีต หลักฐานทางประวัติศาสตร์มีหลายประเภท เช่น **หลักฐานที่มนุษย์ไม่ได้ตั้งใจสร้างขึ้น** เช่น ร่องรอยที่อยู่อาศัยของชุมชน โครงกระดูกมนุษย์ ซากพืช ซากสัตว์ที่มนุษย์ใช้เป็นอาหาร ส่วน **หลักฐานที่มนุษย์ตั้งใจสร้างขึ้น** เช่น บ้านทึก จดหมาย ศาสนสถาน เช่น โบสถ์ เจดีย์ ศาสนวัตถุ เช่น พระพุทธรูป รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ

นักประวัติศาสตร์มักแบ่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ออกเป็น ๒ ประเภท คือ

● **หลักฐานชั้นต้น** หมายถึง หลักฐานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์นั้นๆ เช่น เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น หรือผู้มีส่วนรู้เห็นกับเหตุการณ์ได้จดบันทึกหรือเขียนเรื่องนั้นขึ้น ตัวอย่างหลักฐานชั้นต้น เช่น ศิลปจารึก บ้านทึกประจำวัน รายงาน จดหมาย เหรียญเงิน กฎหมาย ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ

ศิลปจารึกภาษาไทยโบราณ
ที่หอวัฒนธรรมนิทัศน์ จังหวัดพะเยา

● **หลักฐานชั้นรอง** หมายถึง หลักฐานที่เกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์นั้นๆ หรือผู้ที่ไม่ได้รู้เห็นกับเหตุการณ์นั้นจัดทำขึ้น โดยได้รับทราบเหตุการณ์มาจากคำบอกเล่าของบุคคลอื่น หรือเขียนขึ้นจากการศึกษาหลักฐานชั้นต้น เช่น หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ อนุสรณ์สถานหรือสถานที่ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์หรือรำลึกถึง

อนุสรณ์สถานยุทธนาวีที่เกาะช้าง จังหวัดตราด

นอกจากนี้นักประวัติศาสตร์และโบราณคดียังแบ่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตามลักษณะของหลักฐานได้อีก ๒ ประเภท คือ

● **หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร** ประกอบด้วยหลักฐานที่มนุษย์โบราณสร้างขึ้นในช่วงเวลาที่ยังไม่สามารถประดิษฐ์คิดค้นตัวอักษร ตัวอย่างหลักฐานประเภทนี้ เช่น โครงกระดูก เครื่องมือหิน เครื่องมือโลหะ เครื่องประดับ เครื่องใช้ต่างๆ และหลักฐานที่สร้างขึ้นในช่วงที่มนุษย์ประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นใช้แล้ว แต่ก็สร้างสิ่งประดิษฐ์อื่นๆ ด้วย เช่น พระพุทธรูป เกวียน เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ภาพถ่าย จิตรกรรมฝาผนัง เครื่องดนตรี เครื่องแต่งกาย อนุสาวรีย์

เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์

เกวียน

● **หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร** เป็นหลักฐานที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่มนุษย์มีความเจริญสูงขึ้นมาแล้ว จึงสามารถประดิษฐ์คิดค้นตัวอักษร มาถ่ายทอดเรื่องราวแทนคำพูดได้ ตัวอย่างหลักฐานประเภทนี้ เช่น หนังสือพิมพ์ บันทึก ศิลาคารึก

หนังสือพิมพ์

ศิลาคารึก

บันทึกเรื่องมัสซังแห่งกรุงสยาม โดยสังฆราช ปาลเลอกัวซ์

ในกรุงสยามท่ามาค้าขาย
เป็นอย่างใหญ่โต ทุกๆ ปีในเดือน
กุมภาพันธ์ เราจะเห็นเรือสำเภา
เดินสมุทรขนาดมหึมาเป็นร้อยๆ
ลำตักแต่งประดับประดาไปด้วย
ธงต่างๆ เดินทางมาจากเมืองจีน

ส่งเสียงดังหนวกหูดังตมตมขณะที่แล่นเข้ามาทอดสมอ เรียงราย
กันอยู่เป็นแถว แม้ในใจกลางเมืองหลวงยังมีเรือกำปั่นเดินสมุทร
จากอาหรับเป็นลึบๆ ลำเรือพายขนาดใหญ่จำนวนมาก...

ที่มา : บันทึกเรื่องมัสซังแห่งกรุงสยาม กรมศิลปากร
พิมพ์เผยแพร่ พ.ศ. ๒๕๔๗

ตัวอย่างหลักฐานที่เป็น
ลายลักษณ์อักษร เป็นบันทึก
ของบาทหลวงฝรั่งเศสที่เข้า
มาอาศัยอยู่ในเมืองไทยใน
รัชสมัยสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) บันทึก
ฉบับนี้จึงเป็นหลักฐานทาง
ประวัติศาสตร์ที่แสดงสภาพ
สังคมไทยในช่วงสมัย
รัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตน
โกสินทร์

วิธีการทางประวัติศาสตร์

วิธีการทางประวัติศาสตร์ หมายถึง ขั้นตอนการศึกษาเรื่องราวที่ผ่านมาแล้ว
ในสังคมมนุษย์อย่างเป็นระบบ สำหรับเครื่องมือที่เราจะใช้ในการค้นหาความจริง
คือหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือร่องรอยการกระทำของมนุษย์นั่นเอง
หากไม่มีหลักฐานเราก็ย่อมไม่ทราบความจริงในอดีต แต่หากมีหลักฐาน
แต่ใช้วิธีการสืบค้นไม่ถูกต้อง สิ่งที่เราค้นพบก็อาจไม่ใช่ความจริงก็ได้ ดังนั้น
การศึกษาประวัติศาสตร์จึงต้องอาศัยทั้ง**หลักฐานทางประวัติศาสตร์**และ
วิธีการทางประวัติศาสตร์

การใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่น

ในท้องถิ่นหรือแต่ละพื้นที่ของสังคมมนุษย์ย่อมมีประวัติความเป็นมาตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจของผู้คนในพื้นที่ที่เราสามารถสืบค้นโดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งจะทำให้เรามีความรู้และเข้าใจท้องถิ่นของเรา เกิดความรักและตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บรรพบุรุษได้สั่งสมไว้และร่วมกันอนุรักษ์ หวงแหน และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้ดำรงมั่นคงสืบไป

ขั้นตอนการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่นประกอบด้วย

๑. การกำหนดหัวข้อและประเด็นศึกษาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ควรเริ่มต้นจากความสนใจของเราเอง และเป็นเรื่องที่ใกล้ตัว เหมาะสมที่จะทำให้เราสืบค้นได้สะดวก ตัวอย่างการกำหนดหัวข้อเรื่อง เช่น

* ความเป็นมาของภูมินาม หรือชื่อของสถานที่ต่างๆ ในท้องถิ่น เช่น แก่งสะพือ ในอำเภอฟินลม้งสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

แก่งสะพือ

ประเพณีปอยหลวง

* ประเพณีท้องถิ่น เช่น คำโพธิ์คำไฮของผู้คนชาวอีสาน ประเพณีแข่งเรือของชาวภูเก็ต ประเพณีปอยหลวงของท้องถิ่นในภาคเหนือ

* การละเล่นท้องถิ่น เช่น ลิเกป่า หรือยี่เกرامةนาของท้องถิ่นในภาคใต้ ไปงกลางของชาวจังหวัดอุบลราชธานี

วังโป่งกลาง

แกงฮังเล

* อาหารท้องถิ่น เช่น แกงฮังเลของภาคเหนือ แกงอ่อมของชาวอีสาน

* บุคคลสำคัญของท้องถิ่น เช่น พระยาสุรินทราชา เจ้าเมืองกลาง พระอาจารย์มั่น ภูริทัตตะเถระ พระภิกษุชาวอุบลราชธานี

๒. การรวบรวมข้อมูลหลักฐาน แหล่งข้อมูลหลักฐานในท้องถิ่น ได้แก่

พระอาจารย์มั่น

ช่างศิลป์

* ผู้รู้เรื่องราวนั้นหรือมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษา เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่ในท้องถิ่น พระสงฆ์ นักปราชญ์หรือผู้รู้ในท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ เช่น นักโบราณคดี หรือช่างศิลป์

* เอกสารหรือหนังสือที่รวบรวมเรื่องราวที่เกี่ยวข้องที่มีอยู่ในห้องสมุด ศูนย์วัฒนธรรม ห้องสมุดในส่วนราชการของอำเภอหรือจังหวัด

* สถานที่ที่เกี่ยวข้อง หรือสถานที่ที่รวบรวมสิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้อง

ห้องสมุดสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ

แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง

แหล่งข้อมูลเหล่านี้เราสามารถไปสอบถามหรือศึกษาข้อมูลในเรื่องที่เราต้องการสืบค้นได้

๓. การวิเคราะห์และประเมินข้อมูล

หลักฐาน ควรเริ่มต้นด้วยการจัดบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ เช่น ชื่อแหล่งข้อมูล ช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล รายละเอียดของข้อมูลแยกเป็น

ประเด็นเรื่องต่างๆ ถ้าเป็นการสอบถามก็จะต้องบันทึกคำถาม-คำตอบ แล้วนำไปตรวจสอบกับข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องว่ามีความแตกต่างหรือความสอดคล้องกันหรือไม่ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ต้องการสืบค้น

๔. การสรุปข้อเท็จจริงเพื่อตอบประเด็นศึกษา ขั้นตอนนี้จะดำเนินการควบคู่กับขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐาน ว่าหนังสือเล่มใด หรือผู้รู้คนใดบอกเล่าข้อเท็จจริงได้ครบถ้วน สามารถตอบประเด็นศึกษาได้ชัดเจน ส่วนใหญ่สามารถตอบคำถามได้ว่ามีใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร และทำไม จึงเกิดเรื่องราวนั้นขึ้น เรื่องราวนั้นมีการเปลี่ยนแปลงตามเวลาหรือไม่ รวมทั้งเหตุการณ์นั้นมีความเกี่ยวข้องหรือมีความสำคัญต่อสังคมอย่างไร

ตัวอย่างเช่น การศึกษาเรื่องความเป็นมาของภูมินามอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้หลักฐานการประกาศตั้งอุทยานในพระราชกฤษฎีกา และในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ว่าตั้งขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ ๓๓ ของประเทศ หลักฐานจากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ในท้องถิ่น ระบุว่าอุทยานแห่งชาติแห่งนี้เรียกชื่อตาม แก่งตะนะ ซึ่งเป็นแก่งที่แม่น้ำมูลไหลผ่านพื้นที่ทำให้เกิดโขดหินสวยงามขนาดใหญ่ แต่เป็นบริเวณที่กระแสน้ำไหลเชี่ยวมาก มีโขดหินแหลมคมและหินใต้น้ำ ชาวบ้านที่สัญจรไปมาทางน้ำ และออกจับปลาเกิดอุบัติเหตุเสียชีวิตเป็นประจำ ชาวบ้านจึงเรียกแก่งนี้ว่า แก่งมรณะ ต่อมาชื่อแก่งนี้ได้เพี้ยนเสียงไปเป็นแก่งตะนะ

๕. นำเสนอเรื่องราวที่ค้นพบ การออกแบบนำเสนอเรื่องราวที่ค้นพบให้น่าสนใจ ทำได้หลายวิธี เช่น

- * การเล่าเรื่องพร้อมภาพอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ
- * จัดนิทรรศการภาพอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะในพื้นที่ต่างๆ พร้อมข้อมูลที่สืบค้นได้
- * การเขียนเรียงความเรื่อง อุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ

อุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสมัยรัตนโกสินทร์

การศึกษาเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. ๒๓๒๕ จนถึงปัจจุบัน จึงไม่ห่างไกลกับปัจจุบันมากนัก เราสามารถใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้หลากหลาย เพราะหลักฐานมีอยู่เป็นจำนวนมาก เหตุการณ์สำคัญบางเรื่องยังปรากฏพยานบุคคลซึ่งอยู่ร่วมในเหตุการณ์หรือพยานวัตถุหรือสิ่งก่อสร้าง เช่น พระบรมมหาราชวัง วัดพระบรมราชานุสาวรีย์ โดยเฉพาะหลักฐานชั้นต้นที่มีการพิมพ์เผยแพร่แล้ว เช่น

๑. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๑-๕ เป็นการเรียบเรียงเหตุการณ์จากเอกสารที่อาลักษณ์ในแต่ละรัชกาลได้บันทึกไว้ตั้งแต่ปีแรกที่พระมหากษัตริย์เสด็จขึ้นครองราชสมบัติจนถึงสวรรคต เช่น พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) เรียบเรียงขึ้น มีข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงการเสด็จขึ้นครองราชสมบัติของรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ว่า

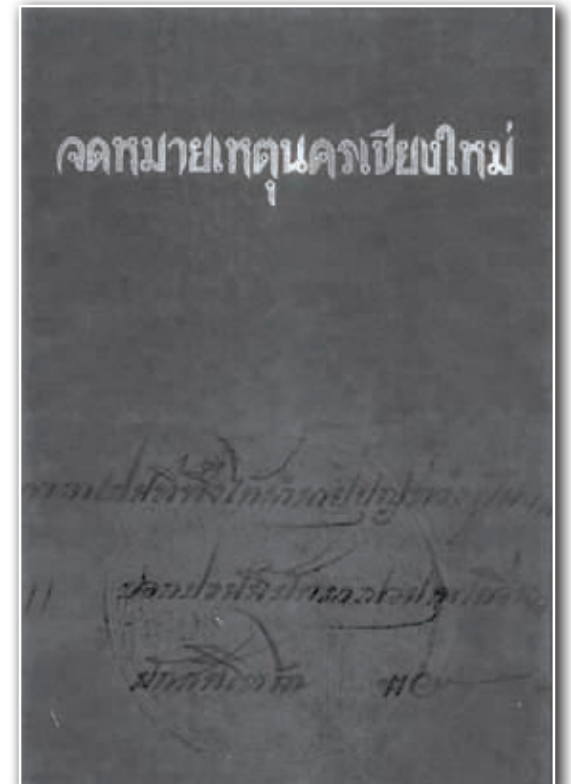
พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์

“...ครั้นชำระพวกขบถแล้ว พระราชวงษานุวงศ์เสนาบดี แลสมเด็จพระสังฆราช พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยพร้อมกันเชิญเสด็จสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติปราบดาภิเษกบนพระองค์เอกอรรคมหาราชราชดำรงศัพทสยามประเทศจึงตั้งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพิธีสงฆ์ พิธีพราหมณ์ เจริญพระปริตร พุทธมนต์ ณ วันพฤหัสบดี เดือนสิบ ขึ้นหกค่ำ*...”

* ตรงกับวันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๓๕๒

ที่มา : พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒

๒. จดหมายเหตุของเมืองต่างๆ เป็นเอกสารทางราชการระหว่างเมืองราชธานีคือ กรุงเทพฯกับหัวเมืองต่างๆ เอกสารเหล่านี้ให้ความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง การควบคุมพลเมือง ปัญหาต่างๆ เช่น โจรผู้ร้าย การค้าขาย การทำไร่นา คดีความต่างๆ นับเป็นเอกสารชั้นต้นที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อย่างยิ่ง เช่นจดหมายเหตุนครเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเอกสารในช่วงรัชกาลที่ ๑-๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงพระราชโองการเรื่อง ตั้งเจ้าพระยาเชียงใหม่ จ.ศ. ๑๑๖๔ (พ.ศ. ๒๓๔๕) ว่า

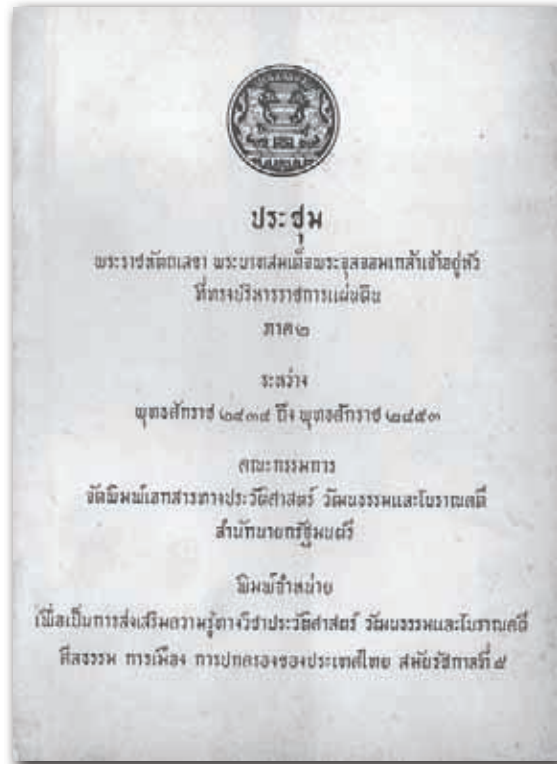
จดหมายเหตุนครเชียงใหม่

“ด้วยสมเด็จพระบรมนาถบรมพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัวผู้ผ่านพิภพกรุงเทพฯ ทวารวดีศรีอยุธยา มีพระราชโองการมรณพรรบับทูลสุรสิงหนาท โปรดเกล้าฯ ตั้งให้ พญาเชียงใหม่เป็นเจ้าพระบรมราชาธิบดีศรีสุริยองค์อินทสุรศักดิ์สมญาหาชาติย ราชชาติราไชยสวรรค์ เจ้าขันตสัมา พระนครเชียงใหม่ราชธานีศรีสวัสดิ์ที่มายุสม์ เสด็จให้ไว้ ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๑๑ ขึ้น ๖ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๖๔ ปีจอ จัตวาศก*...”

* ตรงกับวันพฤหัสบดีที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๓๔๕.

ที่มา : จดหมายเหตุนครเชียงใหม่ คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยจัดพิมพ์เผยแพร่

๓. ประชุมพระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงบริหารราชการแผ่นดิน เป็นเอกสารราชการที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ทั้งทางด้านวัฒนธรรม สังคม และการเมืองการปกครอง แสดงถึงพระราชกรณียกิจในการบริหารราชการแผ่นดินของรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น ความตอนหนึ่งว่า

ประชุมพระราชหัตถเลขา
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ที่ทรงบริหารราชการแผ่นดิน

...ถึงกรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ ด้วยปลุกยาพร้อมด้วยท่านเสนาบดีในที่ประชุม ด้วยการที่จะระงับพวกจีนวิวาทซึ่งเกิดขึ้นแล้วในบัดนี้ ฤจะเกิดต่อไป เห็นเป็นเด็ดขาด พร้อมกันว่า

ถ้าพวกจีนวิวาทกันขึ้นแห่งใด ให้เจ้าพนักงานไปห้ามปรามโดยดีก่อน เมื่อไม่ฟัง ให้ชู้โดยอำนาจ ถ้าชู้ไม่ฟังต้องให้ยิงพอที่จะให้สงบการวิวาท ถ้าพอสงบลงเวลาไร ให้หยุดยิงทันทีให้ว่ากล่าวกันโดยดีต่อไป

การซึ่งอนุญาตให้ยิงนี้ ต้องเข้าใจว่าจะใช้ต่อเมื่อเวลาจัดอย่างอื่นไม่ได้ แล้วจึงค่อยทำ อำนาจที่จะบังคับให้ยิงเมื่อใดนั้น ให้อยู่ในกรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ บังคับให้ตลอดไปในเวลาที่จะรักษาการเรียบร้อยของบ้านเมืองนี้...

ที่มา : ประชุมพระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงบริหาร ราชการแผ่นดิน ภาค ๑ ระหว่างพุทธศักราช ๒๔๒๔ ถึงพุทธศักราช ๒๔๓๕

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ยังมีอีกเป็นจำนวนมาก เช่น **ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔** เป็นพระราชบัญญัติประจำรัชกาลที่ ๔ ที่ถือเป็นกฎหมายให้ยึดถือปฏิบัติในรัชกาลต่อๆ มา **กฎหมายตราสามดวง** เป็นกฎหมายเดิมที่ใช้มาตั้งแต่สมัยอยุธยา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้รวบรวมและชำระขึ้นใหม่ เพื่อใช้เป็นกฎหมายปกครองบ้านเมืองในสมัยรัตนโกสินทร์ **จดหมายเหตุชาวต่างชาติ** เช่น เอกสารของชาวตะวันตก ซึ่งมีทั้งทูตและบาทหลวงหรือหมอสอนศาสนาที่ได้เข้ามาพำนักในกรุงเทพฯ ในสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น เอกสารของเฮนรี เบอร์เนย์ บันทึกกรายวันของเซอร์จอห์น เบาว์ริง เล่าเรื่องกรุงสยามของสังฆราชปาลเลอกัวซ์ เป็นต้น หนังสือประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ดังกล่าวนี้ เราสามารถศึกษาได้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่อยู่ในท้องถิ่น เช่น ห้องสมุดของสถาบันการศึกษา ห้องสมุดของส่วนราชการต่างๆ ที่อยู่ในท้องถิ่น และหอสมุดแห่งชาติในกรุงเทพมหานคร

๑. นักเรียนทบทวนเนื้อหาในบทเรียนแล้วตอบคำถามต่อไปนี้

- (๑) ประวัติศาสตร์จะเกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง
- (๒) วิธีการสืบค้นเรื่องราวในอดีตอย่างเป็นระบบเรียกว่าอะไร
- (๓) ร่องรอยการกระทำของมนุษย์ในอดีตเรียกว่าอะไร
- (๔) หลักฐานชั้นต้นแตกต่างจากหลักฐานชั้นรองอย่างไร
- (๕) ข้อเท็จจริงจากข้อมูลหลักฐานหมายความว่าอย่างไร
- (๖) ขั้นตอนของวิธีการทางประวัติศาสตร์มีอะไรบ้าง

๒. สืบค้นความเป็นมาของชื่อสถานที่ต่างๆ ในท้องถิ่น เช่น ถนน โรงเรียน อาคาร หรือสิ่งก่อสร้างในท้องถิ่น แล้วนำความรู้ที่ค้นพบจัดเป็น นิทรรศการ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

๓. แบ่งกลุ่มทำโครงการทางประวัติศาสตร์ สืบค้นเรื่องราวในท้องถิ่นของตนเองที่กลุ่มสนใจ ตามลำดับขั้นตอนที่ถูกต้อง

